Miniatuur
Jaargang 23 3 Okt 2019

Vereniging
Vrienden Martinikerk

Secretariaat
Martinikerkhof 3
9712 JG Groningen

Telefoon
050 311 12 77

E-mail
vriendenmartinikerk@gmail.com

Website
www.vriendenmartinikerk.nl
www.martinikerk.nl

ANBI

Colofon

Redactie
Ton Heuvelmans
Marlies van Kruining
Annelies Noordhof-Hoorn
Tonko Ufkes
Jan Visser

E-mail
info@martinikerk.nl

Druk
Marnedrukkers, Leens

Foto: Ipe van der Deen

De kroonluchters zijn terug in de Martinikerk

Een jongensdroom, of hoe Egbert leerde schilderen

Aan de noordoostkant van de kooromgang in de Martinikerk hingen tot voor kort twee forse olieverfschilderijen. Ze zijn van de hand van Egbert Modderman en vormden het begin van een cyclus van zeven doeken, die binnen enkele jaren alle muurvlakken in de kooromgang zullen sieren. Het thema van de schilderijen is 'Werken van Barmhartigheid', zoals vermeld in het Nieuwe Testament. De eerste twee stellen 'Doden begraven' en 'Zieken verzorgen' voor.

Egbert Modderman (Heerenveen, 1989) belde in 2014 aan bij de Martinikerk. Hij had trouwplannen en kwam informeren naar de mogelijkheid om zijn huwelijk in de Martini te laten voltrekken. Hij was een arme student en omdat Jan Haak een schappelijk tarief rekende, besloot Egbert iets terug te doen: een schilderij te maken en dat te schenken aan de Martinikerk. Op verzoek van Jan zou dat een portret van St. Martinus worden.

Tijdens het schilderen besloot Egbert af te wijken van het traditionele beeld van Martinus: het tafereel van de Romeinse krijgsheer hoog te paard en de bedelaar die op zijn knieën dankbaar de halve mantel in ontvangst neemt. Centraal op het doek is nu de bedelaar afgebeeld, hij kijkt de toeschouwer vrijmoedig aan. Hij ontvangt liefdadigheid, maar is een mens, weliswaar zonder goddelijkheid of heldendom en met gebreken, maar zichzelf.

Foto: Simone Bouwstra

Egbert Modderman komt uit een gereformeerd vrijgemaakt milieu. Na het Gomarus College in Groningen vervolgde hij zijn opleiding op kunstacademie Minerva. Hij had nog geen enkele ambitie om schilder te worden. Wel schetste en tekende hij veel. Een echte schildersopleiding kreeg hij ook niet op Minerva, en de moed ontbrak hem om zelf te gaan schilderen, hoewel hij dat graag zou willen. Hij ging aan het werk bij een bouwbedrijf, volgde een opleiding interieurinrichting, maar het werk bevredigde hem niet. Brandweerlui en politieagenten deden naar zijn gevoel veel nuttiger werk, verrichtten iets, rondden iets af.

Egbert gaat op zoek naar een doel. En dan steekt de oude liefde voor het schilderen de kop weer op. Hij volgt twee jaar lessen aan de Klassieke Academie,

onder andere bij Peter Durieux. Vooral de realistische schilders van het einde van de negentiende eeuw – Emile Friant, Ilja Repin en John Sargent – inspireren hem. Hij gaat op zoek naar een schilderstijl die zowel decoratief als narratief is, die schoonheid uitstraalt maar ook een verhaal vertelt.

Miljoen

Het wordt 2016. Na de zomerexposities met Henk Helmantel en Marius van Dokkum, besluit de Martinikerk dat jaar een podium te bieden aan een jonge, onbekende kunstenaar. Egbert Modderman wordt gevraagd een serie doeken te schilderen. In de kooromgang komen negen reusachtige schilderijen te hangen met bijna levensgrote figuren. Als onderwerp kiest Modderman voor Bijbelse taferelen. De schilderijen oogsten veel bewondering.

Dan loopt op een zomerse dag een echtpaar naar binnen. Hij is Groninger van geboorte maar heeft in Amerika fortuin gemaakt en leidt nu zijn Amerikaanse vrouw rond in zijn geboortestad. Zo doen ze ook de Martinikerk aan. Ze bekijken de kerk, hij vertelt. Eenmaal aangekomen in de kooromgang blijft de man als aan de grond genageld staan. Hij wordt overvallen door de magie van de schilderijen: door de omvang, het kleurgebruik, de voorstellingen.

Binnen een kwartier koopt hij twee doeken, waar in zijn Amerikaanse woning genoeg ruimte voor is. Via een baliemedewerker legt hij contact met Modderman. Ze spreken de volgende ochtend af in de kerk. Hij is overdonderd door Moddermans werk en wil dat promoten in Amerika. Hij belt connecties in Amerika. Uiteindelijk worden alle negen doeken verkocht. Egbert reist naar Amerika. In zijn woonplaats New Bern, 'North Carolina' richt de man een galerie en een atelier voor hem in, waar Egbert in opdracht nog meer werken schildert. Uiteindelijk wordt een aantal van zijn doeken aangekocht door het Museum of the Bible in Washington D.C., dat jaarlijks een miljoen bezoekers trekt. Egbert Modderman is 26 jaar. Dit was zijn eerste expositie.

Liefde

Wat is het magische in het werk van Modderman? Een aantal elementen valt op – het ruimtelijke, de krachtige personages, de actie, de sprekende koppen, het kleurgebruik – zodat je geboeid raakt door het tafereel. Ook door het ontbreken van een afleidende achtergrond (een glooiend landschap, een stadsgezicht, een boerenbruiloft) wordt de aandacht onherroepelijk getrokken naar de actie op het voortoneel.

Hoewel de meeste Bijbelse taferelen bekend zijn, dwingt de schilder je na te denken over de interpretatie die hij eraan geeft. Twee voorbeelden. In het bekende tafereel over de thuiskomst van de verloren zoon is geen verloren zoon te zien. Links op het doek staat de vaderfiguur die blij lachend naast het doek tuurt, waar de onzichtbare verloren zoon waarschijnlijk aan komt lopen. Centraal echter is een figuur afgebeeld die de toeschouwer aankijkt en alle aandacht opeist. Het is de andere zoon, de broer die niet de wijde wereld in is getrokken, die zijn vader altijd heeft gediend en gehoorzaamd, en nu knarsetandend moet toezien hoe die vader geen oog voor hem heeft maar zich dolzinnig stort op zijn losbandige broer. Het is een geheel andere kijk op een bekend thema, dat ons dwingt het tafereel te bezien vanuit een heel nieuw perspectief: dat van de andere zoon.

Dan is er Abraham die zijn zoon Isaak moet doden en offeren. Op het doek getiteld 'Vertrouwen' zien we niet het vertrouwde beeld van een geboeide en geblinddoekte Isaak, Abraham met het mes geheven en de engel die op het laatste moment ingrijpt. Nee, deze Abraham is de oppassende vader die door God op de proef wordt gesteld. Een oude man tegen een zwarte achtergrond: Abraham kan niet slapen en gaat 's nachts hout sprokkelen voor het vuur waarop hij zijn zoon, die hij eerst nog moet doden, zal offeren aan de God die liefde is. Het hoofd van de man spreekt boekdelen. Die uitdrukking van pijn, wanhoop en twijfel op het gezicht van de oude man die zijn eigen vlees en bloed gaat doden, vergeet je niet gauw. Het is dat andere perspectief, het puur menselijke van dit dubbele drama, dat je bij de strot grijpt.

Trilplaat

Egbert Modderman schildert naar eigen zeggen niet uitsluitend voor christenen. Zijn boodschap is een puur menselijke. Het Bijbelse tafereel dient als startpunt voor wat Modderman wil uitdragen: een algemeen, menslievend verhaal waarvan de menselijke aspecten eenieder aanspreken. 'Als heidenen mijn werk ook waarderen of kopen', zegt hij met een knipoog, 'dan is mijn missie geslaagd.'

Foto: Egbert Modderman

Een van de opvallende aspecten van deze schilderijen zijn de modellen. Egbert haalt ze letterlijk overal vandaan: uit kringen van vrienden, kennissen, geliefden. Soms ook gewoon van de straat. De linker drager op 'De doden begraven' was een stratenmaker met een trilplaat die hij op de Westerhaven tegenkwam. Nadat Egbert de man aansprak, wilde die meteen poseren.

Wat niet iedereen opvalt, is dat Modderman zijn schilderijen niet signeert. Egbert: 'Dat komt vanuit de christelijke traditie. Je doet dit niet voor jezelf maar voor een hoger doel: de kunst. En je houdt rekening met de expositieruimte: een schitterende kerk, een plek van stilte en contemplatie. Dit is geen egotrip.'

Vesper

Op woensdag 11 september jongstleden werd in de Martinikerk een vesper gehouden ter gelegenheid van de onthulling van het derde doek in de reeks Werken van Barmhartigheid: 'Vreemdelingen herbergen'. Tijdens deze avonddienst, voorafgaand aan de Stilte halverwege de dienst, onthulden de drie modellen het schilderij waarop zij zijn afgebeeld. Dit verrassende feit ontging de meeste aanwezigen. Overigens werd er tijdens de vesper niet over het doek gerept, hoewel de liturg in de lezing het fragment uit Matteüs 25 las waarin de Werken van Barmhartigheid worden genoemd.

Na afloop was de belangstelling voor het in schemer gehulde doek echter erg groot, evenals voor de kunstenaar: Egbert Modderman, die al bezig is aan het volgende werk van barmhartigheid.

Ton Heuvelmans

Opmerking van de redactie

De afgelopen zomer hebben er zoveel activiteiten plaatsgevonden in de Martinikerk dat een adequate verslaglegging daarvan onmogelijk in het gebruikelijke formaat *Miniatuur* zou passen. Wij zijn verheugd dat het bestuur van de Vereniging Vrienden Martinikerk heeft besloten een uitgebreide uitgave van ons tijdschrift mogelijk te maken. Wij wensen onze lezers veel genoegen met deze informatieve, fraai verluchte, extra dikke *Miniatuur*.

Ton Heuvelmans

Kroonluchters in de Martinikerk

Jan Visser

Wat een prachtig geschenk hebben we gekregen: kroonluchters!
Op woensdag 4 september zijn ze officieel overdragen aan de Stichting Martinikerk Groningen.
Sindsdien hangen drie kroonluchters in het schip van de kerk en één in het koor. Schitterend!
Hiermee is de oude luister hersteld en gaat een lang gekoesterde wens in vervulling.

Wij, als Vereniging Vrienden Martinikerk, zijn erg blij met dit cadeau.
Deze kroonluchters zijn geschonken door de Stichting Erven A. de Jager ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van deze Stichting in 2016. De familie de Jager heeft generaties lang een drukkerij gehad aan de Sint Jansstraat, tegenover het Provinciehuis, waardoor ze altijd het zicht hadden op de Martinikerk. Dat schept een band. Als blijk van dank die herinnert aan dit bijzondere cadeau is een nieuw gebrandschilderd raam gemaakt door de firma Ballast & Bonekamp. Dat raam is geplaatst boven de herenbanken in het schip. Er staat een kroonluchter op afgebeeld met de vermelding van de schenker, zoals in de gebrandschilderde ramen uit 1923 in de kooromgang.

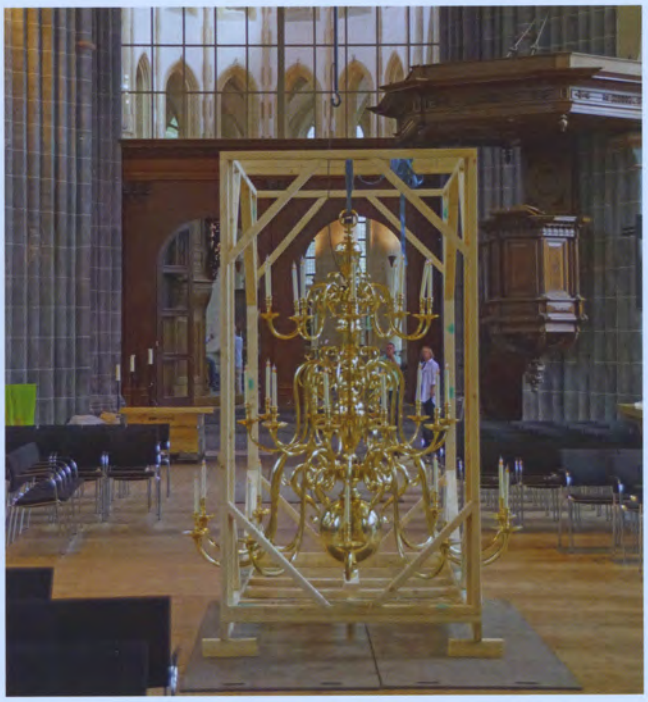

Het cadeau wordt uitgepakt. Foto: Vincent Erdin

Kroonluchters in de Martinikerk, waren die er dan? Jazeker, in elk geval tot ongeveer 1910. Er hebben eerder vrijwel zeker koperen kroonluchters gehangen. Die zijn verdwenen en vervangen door gaslampen, later door elektrische verlichting. Daar is een prachtige foto van bewaard gebleven. Sinds de restauratie van 1962-1975 hingen er Moreno-lampen, die enkele jaren geleden zijn vervangen door spots.

De takel voor een kroonluchter. Foto: Jan Visser

Dat de kroonluchters pas in 2019 zijn opgehangen heeft alles te maken met bouwaanvragen. Ze wegen per stuk ongeveer 450 kilo en zijn volgens oude technieken massief gegoten door de firma Brink en Van Keulen uit Amsterdam. Ze hangen niet aan de gewelven, maar aan speciaal aangebrachte takelinstallaties bevestigd aan stalen balken die rusten op de houten balken op de gewelven. Hierdoor kunnen ze enigszins in hoogte worden versteld, maar de standaardhoogte van de onderkant van de kroonluchters is op ongeveer drie meter hoogte. Dat is de hoogte waarbij vroeger iemand met een kaarsenstok ook de bovenste kaarsen kon aansteken en doven.

We kunnen de kroonluchters dus laten zakken tot

vloerniveau, bijvoorbeeld om ze schoon te maken. Poetsen hoeft niet, want er zit een speciale coating op; afstoffen is genoeg. Maar het is ook handig om lampjes te wisselen als dat nodig is. Dat zijn ledlampjes die dimbaar zijn, energiezuinig en met een lange levensduur.

Het is de bedoeling dat deze schenking nog een vervolg krijgt: de hoofdingang onder de Martinitoren zal voorzien worden van glazen deuren, en de scheidingwand tussen schip en koor zal eveneens transparanter worden. Hiermee ontstaat een prachtig doorkijkje van onder de toren tot aan het einde van het koor.
Wij houden u op de hoogte.

Foto: Jan Visser

'Gedenckt den armen in uw testamenten'

Het opschrift op het Boter- en Broodhuisje in oude luister hersteld

Annelies Noordhof

Op maandag 27 mei 2019 promoveerde in de aula van de Vrije Universiteit in Amsterdam George Hooijer op het proefschrift *'...geen beter renten'. Een studie naar de functie van het begrip hemelrente in opschriften in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden tussen 1600 en 1800.* De eerste zin in het proefschrift luidt: 'Gedenckt den armen in uw testamenten, want Ghy en hebt geen beter renten'. Dit citaat maakte deel uit van het opschrift dat vroeger op het Boter- en Boterhuisje bij de Martinikerk stond. Het is één van de zevenendertig opschriften die Hooijer heeft opgenomen in zijn promotieonderzoek. Wat zou het mooi zijn – had George eens tegen zijn vrouw gezegd – als dat opschrift weer in ere hersteld zou worden. Dat had Conny Hooijer goed in haar oren geknoopt. Samen met haar dochters benaderde zij de VVM: zou het niet een prachtig idee zijn om George na zijn promotie het herstel van dat opschrift cadeau te geven! Daar kon de VVM alleen maar mee instemmen. Evenals de SMG, het College van Kerkrentmeesters en architect Wim van Barneveld. Iedereen was enthousiast over het herstel van dit historische element. Zo geschiedde dat na zijn openbare verdediging George Hooijer van zijn familie, alle gasten en de VVM via een film/virtueel zijn cadeau in ontvangst mocht nemen: het (gedeeltelijk) herstelde opschrift op het Boter- en Broodhuisje: 'Gedenckt den armen in uw testamenten, want Ghy en hebt geen beter renten'.[1] Maar waarom was dit opschrift ooit aangebracht op het oorspronkelijke Boter- en Broodhuisje? En wat is de betekenis ervan? Wat is eigenlijk 'hemelrente'?

In Groningen werd in vroeger eeuwen, net als in andere grote steden, 'boter' en 'brood' uitgedeeld aan de armen. Veel burgers lieten bij testament geld of goederen na aan de kerk. Op hun sterfdag werd met dat geld de uitdeling van 'boter' en 'brood' bekostigd.[2] Om administratieve rompslomp te voorkomen, vonden de uitdelingen al gauw op een vast moment in de week plaats, namelijk op de maandagen. Aan het begin van de zeventiende eeuw werd aan de zuidzijde van de Martinikerk het zogenaamde Geefhuis gebouwd. Dit werd het vaste uitdeelpunt voor 'boter' en 'brood'. Uit twee oude kaarten blijkt dat het Geefhuisje na 1616 en voor 1651 gebouwd moet zijn.[3] De bekendste afbeelding van dit Boter- en Broodhuisje is een aquarel van de Groninger kunstschilder Jan Ensing. Hierop is het opschrift dat op het Boter- en Broodhuisje stond niet duidelijk te onderscheiden, maar via mondelinge en schriftelijke overlevering weten we dat in (een) steen gehouwen stond te lezen:

'Mit aelmissen te geven

Gerechtigheyt te plegen, daer ende neven,

Beërven wij in Gode dat ewighe leven.

Gedenckt den armen in uw testamenten,

Want Ghy en hebt geen beter renten'.[4]

Armen, armenzorg en liefdadigheid maakten een vanzelfsprekend deel uit van het maatschappelijk leven in de Republiek. Hooijer onderstreept in zijn proefschrift dat binnen het christelijk geloof het tot uiting brengen van de liefde voor de naaste vorm kreeg door het verrichten van werken van barmhartigheid.[5] Door alle tijden heen zijn gelovigen daartoe opgeroepen, vanaf de preekstoel, maar zo ontdekte Hooijer tijdens zijn onderzoek, ook door middel van opschriften in de publieke ruimte. De voorbijganger werd volgens Hooijer op deze manier aangespoord ruimhartig te geven aan de armen; in de hemel wachtte de gever een 'eeuwige beloning', een 'schat', oftewel hemelrente. Zoals de rijke jongeling ook wordt aangespoord al zijn bezittingen te verkopen: 'Zo gij wilt volmaakt zijn, ga heen, verkoop wat gij hebt, en geef het den armen, en gij zult een schat hebben in den hemel; en kom herwaarts, volg Mij' (Matteüs 19:21).Tot in de negentiende eeuw vonden deze uitdelingen van 'boter' en 'brood' plaats. Al werd bij een lege kas de boter ook wel eens achterwege gelaten of het brood vervangen door aardappelen.

Foto: Egbert Minnema

Het huisje raakte na 1800 in onbruik. In 1853 of 1854 werd het afgebroken. Honderdtwintig jaar lang herinnerde niets meer aan het Boter- en Broodhuisje. Tijdens de restauratie van de Martinikerk in de jaren zeventig van de twintigste eeuw kwam ook de herbouw van het Boter- en Broodhuisje ter sprake. Architect P.L. de Vrieze ontwierp aan de hand van de gravure van Jan Ensing een nieuw, eenvoudiger Boter- en Broodhuisje en herstelde tevens het Zuiderportaal. Op het Boter- en Broodhuisje werd een natuurstenen ring geplaatst. Een dergelijke steen zat ook op het oorspronkelijke Boter- en Broodhuisje al weet men niet precies wat de functie van deze steen is. Het zandstenen beeld van een arme oude bedelaar, die ook op het oorspronkelijke Geefhuis stond, werd niet hersteld. Evenmin als het in steen gehouwen opschrift dat burgers opriep om de armen te gedenken. Dat laatste element is nu weer in ere hersteld, niet – vanwege enkele praktische bezwaren – op het Boter- en Broodhuisje zelf, maar boven de ingang van het Zuiderportaal. Meester-stukadoor Jorrit Kauffman verrichtte alle voorbereidende werkzaamheden. Daarna heeft decoratief schilder Hens Odinot uit Deventer op een hemelsblauwe ondergrond in bladgouden letters het laatste gedeelte van het oorspronkelijke opschrift aangebracht:

'GEDENCKT DEN ARMEN IN UW TESTAMENTEN WANT GHY EN HEBT GEEN BETER RENTEN'

Daarmee is een historisch element teruggebracht in de publieke ruimte. Hooijer is nog steeds verrukt over het cadeau en krijgt veel positieve reacties: 'Vrienden nemen gasten mee naar de kerk om het herstelde opschrift te laten zien!'. Voor wie is geïnteresseerd in een samenvatting van het proefschrift van Hooijer: bij de vrijwilligersbalie in de Martinikerk ligt een hele stapel. Daarin kunt u meer lezen over 'hemelrente' – nog steeds of opnieuw een actueel begrip in onze participatiesamenleving.

Vooraankondiging 'Van Yesse naar Sint Jan. Middeleeuwse mirakelen in kerk en klooster'.

Op vrijdag 15 en zaterdag 16 mei 2020 herleven de middeleeuwen. Samen met Stichting Bezoekerscentrum Klooster Yesse en het Centrum voor Religie en Erfgoed (RuG) organiseert de Vereniging Vrienden Martinikerk een gevarieerd en interactief programma waarin het Groninger religieuze leven rond de Martinikerk en het cisterciënzervrouwenklooster Yesse in de middeleeuwen centraal staan. De Martinikerk en klooster Yesse waren twee heilige plaatsen: de Martinikerk vanwege de aanwezigheid van een belangrijk reliek, de arm van Johannes de Doper, en klooster Yesse vanwege een wonderdoend Mariabeeld. Rond 1220 kwamen de abt van klooster Heisterbach (aan de voet van het Zevengebergte nabij Königswinter) en zijn novicenmeester Caesarius kerk en klooster bezoeken. Caesarius tekende de verhalen die hem tijdens zijn reis ter ore kwamen op in zijn Dialogus Miraculorum, een tweegesprek over wonderen, waarin ook enkele mirakelen zijn opgenomen die plaatsvonden in het vrouwenklooster Yesse en de stad Groningen. In 2020 is het achthonderd jaar geleden dat de abt en Caesarius kerk en klooster bezochten. Op het programma staan naast lezingen (over Caesarius van Heisterbach, de reliek van de arm van Johannes de Doper en stadskluizenaressen in de middeleeuwen) een processie – een wandeling van klooster Yesse naar de Martinikerk – een uitvoering van enkele voor deze gelegenheid gecomponeerde cantates, de presentatie van een boek over de arm van Johannes de Doper en een expositie in de Martinikerk. Meer informatie volgt in het voorjaarsnummer van Miniatuur.

Novicenmeester Caesarius uit klooster Heisterbach

---

1 Deze film, gemaakt door Willem Hoiting, kunt u bekijken via de website van de VVM en op YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=47sTKM9F-CY

2 E.O. van der Werff, *Martini. Kerk en toren* (Assen 2003) 48.

3 Zie de film 'Gedenckt den armen'. Van der Werff vermeldt dat het huisje al in de vijftiende eeuw is gebouwd. *Martini. Kerk en toren*, 48.

4 George Hooijer heeft de tekst van het opschrift ontleend aan: J. van Lennep & J. ter Gouw, *De Uithangtekens, in verband met Geschiedenis en Volksleven beschouwd* (Amsterdam 1868) 294. De tekst van het opschrift was de auteurs meegedeeld door de heer F. van Halteren uit Wildervank. Volgens Van der Werff luidde het opschrift iets anders: 'Met almissen te geven, gerechtigheid te plegen daarneven, bearve wij in Godt dat eeuwige leven. Bedenk de armen in u testamenten, want ghij hebt geen beter renten'. *Martinti. Kerk en toren*, 48.

5 Hooijer, *'...geen beter renten'*, 72. .

Gebruikte literatuur:

Hooijer, George, *"... geen beter renten". Een studie naar de functie van het begrip hemelrente in opschriften in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden tussen 1600 en 1800* (Groningen 2019).

Werff, E.O. van der, *Martini. Kerk en toren* (Assen 2003).

Zomer 2019 in de Martinikerk

Antoine van der Meer

De temperatuur-records vlogen ons om de oren deze zomer. Voor het eerst werd in Nederland een maximumtemperatuur van meer dan veertig graden gemeten.
Dan is het ideaal, dat er een Martinikerk bestaat. Ondanks de hitte buiten bleef het binnen aangenaam koel.
Maar gezweet werd er toch: boven bij de speeltafel van het hoofdorgel. Aan het jaarlijkse Schnitgerfestival werd deze zomer een nieuw item toegevoegd: de Orgelzomer. Omdat het driehonderd jaar geleden was dat orgelbouwer Arp Schnitger is overleden, werd er op veel plaatsen ruim aandacht besteed aan deze orgelbouwer en zeker aan zijn orgels.

Twee weken lang waren er concerten, masterclasses en speciale orgeltours. Het openingsconcert met onze beide titulair organisten Leo van Doeselaar en Erwin Wiersinga was al meteen een klapper. Er waren ruim vierhonderd mensen aanwezig. En zo ging het door. Voor het afsluitende concert moesten veel bezoekers het eerste deel zelfs staan, omdat dat op het koororgel werd gespeeld en er niet op meer dan 125 bezoekers was gerekend bij het samenstellen van het programma. Maar het tekende de sfeer van die avond. Niemand morde.

We werden ook enigszins geholpen door de schrijvende pers. In juni verscheen in De Volkskrant een lijstje met de mooist klinkende orgels van Nederland. Met op de eerste plaats: ons hoofdorgel. Dat hebben we geweten...

Een paar weken later verscheen er in diezelfde krant een groot artikel over onze 'huisschilder' Egbert Modderman. In deze Miniatuur leest u uitgebreid over hem. Ook dat leverde de nodige toestroom op van kunstminnende toeristen, die soms wat teleurgesteld waren, voornamelijk omdat ze het artikel niet goed hadden gelezen. Egbert is niet elke dag in de kerk om te schilderen, en nog lang niet alle zeven Werken van

Slotconcert van Orgelzomer Groningen 2019 met (met Orgelzomer-paraplu) onze titulair organist Erwin Wiersinga, geflankeerd door de masterclass-docenten (v.l.n.r.) Wolfgang Zerer, Jisung Kim, Pavel Černý, Tobias Willi en Rie Hieroe. Foto: Anjo de Haan.

Barmhartigheid zijn klaar. Maar gelukkig konden we ieders honger toch een beetje stillen.

Last but zeker not least was er de jaarlijkse Zomertentoonstelling. De zevende alweer, het is een mooie traditie geworden. Ton Dubbeldam exposeerde een specifiek deel van zijn werk: zijn landschappen. Tegelijk met deze tentoonstelling werd ook een nieuw boekje over hem gepresenteerd met daarin een goed overzicht van zijn werk. De expositie was de helft van een dubbeltentoonstelling. Op het vakantieresort Hof van Saksen in Drenthe was tegelijkertijd de andere kant van zijn werk te zien: chique gezelschappen in mooie omgevingen.

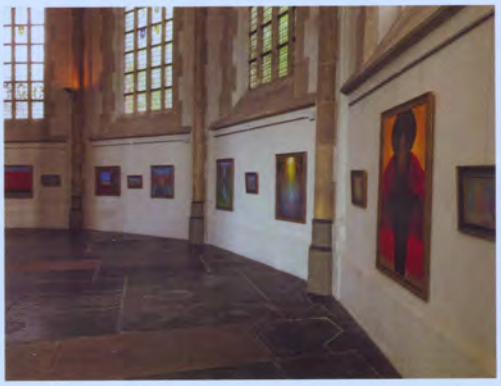

Een zeldzaam moment van rust tijdens de expositie-
Foto: Ton Dubbeldam

Al met al kijken we terug op een succesvolle zomer met indrukwekkende evenementen. De toerisme-vrijwilligers verdienen een extra pluim. Omdat er zoveel verschillende activiteiten waren (met ieder hun eigen publiek) was het een extra uitdaging om alle bezoekers van de voor hen adequate informatie te voorzien. En dat is meer dan alleen maar 'gelukt'. Chapeau!

Volgend jaar een nieuwe zomer. Met muziek, kunst én een prachtige kerk!

Het Maakzel van Agricola

Jan Visser

Op zaterdag 19 oktober jongstleden verscheen bij uitgeverij Walburg Pers te Zutphen het boek *Het Maakzel van Agricola*, een standaardwerk over de orgels in de Martinikerk, onder redactie van Hans Fidom, met bijdragen van onder anderen de organisten Sietze de Vries en Henk de Vries en architectuurhistoricus Kees van der Ploeg. Het is deel 13 in de serie 'Nederlandse Orgelmonografieën', waarvan deel 11 gaat over het orgel van de Aa-kerk.

Dat het hoofdorgel van de Martinikerk een bijzonder instrument is, is algemeen bekend. Onlangs is het in *De Volkskrant* zelfs uitgeroepen tot het mooiste orgel van Nederland, en daar zijn wij trots op. Dit boek geeft daarvoor argumenten. In beginsel is het een 15de-eeuws instrument uit de tijd van Rudolf Agricola, maar het is in de loop der eeuwen diverse keren aangepast door mannen van internationale faam zoals vader en zoon Schnitger, Hinz, Lohman, Van Oeckelen en anderen.

De titel van het boek, *Het Maakzel van Agricola*, is een citaat uit een verslag uit 1772 van de vermaarde Engelse musicoloog Charles Burney. Hij bezocht het orgel, dat destijds al zijn huidige uiterlijk en samenstelling had. Hij wijdde er lovende woorden aan, evenals zijn college Joachim Hess, die dit orgel het mooiste noemde dat hij ooit had bespeeld.

In het boek staat ook een hoofdstuk over het koororgel en een hoofdstuk over de Martinikerk. Dat laatste is vanzelfsprekend, want het orgel is geplaatst in het gebouw, het is daar één mee. Wat zou de Martinikerk zijn zonder dit orgel?

Samengevat: wij zijn ingenomen met de verschijning van dit boek en feliciteren de uitgever en auteurs er van harte mee. Zowel de Stichting Martinikerk Groningen als de Vereniging Vrienden Martinikerk hebben een substantiële bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit boek van 416 pagina's. Het is verkrijgbaar bij de boekhandel en kost € 44,95.

11 november is de dag...

Jan Visser

De jaardag van Sint Martinus zal ook dit jaar niet ongemerkt voorbijgaan.
Het is een feest voor jong en oud!
Traditioneel kunnen kinderen tot 12 jaar in de week vóór 11 november een lampion van een voederbiet maken. Hiervoor worden voederbieten uitgedeeld op het Waagplein op zaterdag 2 november tussen 11.30 en 13.30 uur.
Op zaterdag 9 november vinst van 16.30 tot 17.00 uur de Sint-Martinusoptocht plaats van het Academiegebouw naar de Martinikerk, waar de jurering van de lampionnenwedstrijd plaatsvindt.

Op maandag 11 november van 12.25 tot 13.30 uur is het traditionele Sint-Maartensconcert in het schip van de Martinikerk. Organist Eeuwe Zijlstra laat ons dan, samen met trompettist Jan Vermaning en het koor van de Groningse Schoolvereniging, Sint-Maartensliedjes en andere stukken horen.
De organist is in de kerk op een beeldscherm te zien.
Jan Vermaning is solotrompettist van het Noord Nederlands Orkest.
Dit jaar bestaat het GSV-koor onder leiding van Marcel den Os uit vier klassen, samen meer dan 100 kinderen.
Voorafgaand aan het concert speelt stadsbeiaardier Auke de Boer op het carillon van de Martinitoren.

Dit concert wordt gratis aangeboden aan alle stadjers door de Vereniging Vrienden Martinikerk en de Stichting Martinibeiaard Groningen.